

Matěj Gregárek (2018): *Stát oběma nohama na zemi: Symetrické přístupy k legitimitě státu*

Praha: Leges. 200 s.
ISBN 978-80-7502-320-9.

Petr Agha ed. (2019): *Lidská práva v mezikulturních perspektivách*

Praha: Academia. 327 s.
ISBN 978-80-200-2958-4.

V posledních letech se mimořádným způsobem zintenzivňuje akademická knižní produkce prakticky ve všech sociálních a humanitních vědách. Tuto tendenci lze pozorovat i v oblasti filosofie, práva a politiky. Není zde prostor pátrat po příčinách tohoto (snad potěšujícího) stavu. Zvláště když vezmeme v potaz fakt, že státní politika hodnocení vědeckých výstupů nahrává spíše publikacím otištěným v prestižních vědeckých časopisech. Na druhou stranu, knihy jsou pořád v našich končinách nejenom ve studentské obci oblíbeným zdrojem citací. V této recenzní esejí jsou představeny dvě publikace monografického charakteru z uvedené sféry, přičemž druhá z nich má kolektivní charakter. I když nelze říct, že jsou obě nezbytně úzce tematicky propojené, je jim vlastní reflexe nejnovějších vědeckých diskusí o stěžejních právně-teoretických konceptech, jakými jsou legitimita státu a lidská práva.

První z recenzovaných publikací, monografie doktora Matěje Gregárka, představuje na české poměry skutečně originální syntézu ekonomické, právní a politické teorie. Svým záběrem, nebo spíše šíří, se nachází kdesi na pomezí disciplín, jimiž jsou teorie státu a práva, sociologie, poli-

tická filosofie a ekonomie. Na ploše čtyř dobře vnitřně strukturovaných a uspořádaných kapitol (první a poslední, úvod a závěr, jsou také vhodně členěné a na informace bohaté) autor představuje plejádu zásadních úvah o legitimitě a suverenitě státu za posledních několik desítek let, přičemž neopomíjí ani ty nejnovější, které se v uvedených disciplínách objevují aktuálně. Plynně tak navazuje na některé relativně nedávné právnícké publikace domácí provenience zaměřené na téma suverenity (Belling 2014; 2018), přičemž s nimi i polemizuje, zejména pokud se jedná o tvorbu V. Bellinga a P. Holländera, byť jsou tyto polemiky roztroušené po celé knize a netvoří nějaký koherentní celek v podobě samostatné kapitoly. Svůj vlastní přístup autor ukotvuje a rámuje v normativní rovině filosofickým anarchismem (blízkým pravicovému libertarianismu) a v rovině deskriptivní teorie racionální volby, kterou také – zejména na počátku druhé kapitoly – čtenářům a čtenářkám zasvěceně představuje. Nejedná se však o bezkonfliktní a plochou apologetiku této teorie. Autor uvádí rovněž hlavní body její kritiky, resp. některých její aspektů, jímž je třeba fenomén *homo oeconomicus* a problém tzv. černého pasažera –

v autorově terminologii „motorkáře“ (např. od s. 66 dále). Nápomocné, zvláště pro ty, kteří se s problematikou rozebíranou autorem obeznávají poprvé, jsou jeho občasná „terminologická okénka“, díky nimž je jednodušší orientovat se v množství termínů a problematik, mezi nimiž Matěj Gregárek volně autorsky „pluje“, jako je tomu třeba na s. 90 v případě legitimizačních teoriích státu, kde autor objasňuje své pojetí legitimacy jako tzv. relativně restriktivní.

Zajímavé a z čtenářského pohledu příjemné jsou i autorovy příklady a ilustrace filosofických problémů na příbězích (ať už vlastních nebo převzatých) či vsuvky z popkultury, jako třeba odkazy na seriál o majoru Zemanovi (s. 91, pozn. č. 215) či slogan amerického fast-foodového řetězce (s. 154, pozn. č. 402). Činí tak nepochybně jsa inspirován angloamerickou akademickou produkcí, kde jsou takovéto odkazy i v seriózní vědecké literatuře poměrně běžné. Co ale působí nepatřičně a nepřiměřeně ironicky jsou autorovy „citáty“ slov Božích, které nepocházejí z Bible ani z jiné posvátné knihy některé z monoteistických náboženských tradic, nýbrž z twitterového účtu „Boha“ (s. 156, pozn. č. 408; s. 162, pozn. č. 422). Takovéto citování je nekorektní a může se dotknout věřících čtenářů jako neuctivé a posměšné. Pokud by Matěj Gregárek využíval například biblických citátů (chtěl-li mermomocí pracovat s tímto typem textu, bez ohledu na to, zda Bibli sám považuje nebo nepovažuje za autentické slovo Boží), jistě by se takovéto nepatřičnosti elegantně vyhnul.

Ve své práci doktor Gregárek vychází z celého spektra prací, které byly (nejenom) o tématu legitimacy napsány. Soustředí se přitom na angloamerickou akademickou produkci, ale hojně využívá i zdroje domácí, a to zejména z oblasti práva. Prakticky celou knihou se v různé intenzitě linou citace především tří českých autorů: doc. T. Sobka, doc. V. Bellinga a prof. J. Kysely. Tito akademikové jsou vesměs právními teoretiky, což je zajímavé i vzhledem k tomu, že Gregárkova aspirace se pohybuje primárně na poli *politické* filosofie. První z uvedených mužů je současně také odborným recenzentem publikace (spolu s doc. P. Maršálkem).

Autor si neodpustil menší úlitbu vůči němu, když otevřeně vzdává hold Sobkovu širokému akademickému rozhledu a píše, že tento „je obeznámen prakticky s jakýmkoliv autorem“ (s. 16, pozn. č. 20).

I vzhledem k častým ohlasům na práce Jana Kysely se autorovi těchto řádků znovu a opět potvrzuje již víckrát vyslovená teze, že současná česká právně-teoretická produkce se bez tohoto i mediálně známého právníka a univerzitního pedagoga už prakticky neobejde a místy jaksí představuje „množství poznámek ke Kyselovi“, abych parafrázoval slavný výrok A. N. Whiteheada o tom, že filosofie je jenom „množstvím poznámek pod čarou k Platonovi“ (*Philosophy as a series of footnotes to Plato*). Není to však s podivem. Gregárkova monografie vychází z jeho disertační práce obhájené v roce 2018 na Právnické fakultě Univerzity Karlovy pod školitelským vedením právě profesora Kysely. A oponenty této práce byli právě mužové uvádění jako recenzenti knihy. Rozvržení subkapitol knihy odpovídá v podstatě přesně členění disertace. Škoda, že v úvodu (nebo v předmluvě, která neexistuje) se k tomu autor nepřiznává. Nebylo by to nic nezvyklého, zahánbujícího ani trapného.

Potvrdila se také další moje již víckrát publikovaná teze, tentokrát o tom, že čeští autoři a autorky (přinejmenším z oblasti společenských a humanitních věd) příliš necitují své slovenské kolegy a kolegyně. Buďto proto, že shledávají jejich práce jako nezajímavé, nedostatečně erudované, a tudíž „necitováníhodné“, nebo proto, že o nich vůbec netuší (neznalost však, zajisté, neomlouvá). Anebo je prostě vůbec nezajímají. Jsou-li pravdivé dvě poslední možnosti, je jejich nevyužívání občas i na škodu. Pokud se podíváme na Gregárkovu knihu a téma, jež zpracovává, uvidíme, že v jazykově blízkém slovenském prostředí byla před několika lety publikována kolektivní monografie, která představila výstup jednoho z výzkumných projektů a věnovala se právě autorem rozebírané teorii racionální (nebo veřejné) volby: *Teória verejnej voľby* (Čaplánová a kol. 2011). Zmínit lze také inspirativní (a rovněž nevyužitý) text věno-

vaný výše zmíněné otázce z oblasti neoklasické ekonomie: problému černého pasažéra (Mikušová-Meričková 2013). Je také hodné povšimnutí, že autor (úmyslně?) nevyužívá práce, které představují, tentokrát v českém kontextu, zajímavý příspěvek k aplikaci této teorie racionální volby na poli evropských studií, příp. mezinárodních vztahů (Loužek 2004, 2005; Drulák 2005; Karlas 2006). Tyto drobné připomínky, samozřejmě, nemají charakter výtky a nevyužití uvedených prací jistě nesnižuje hodnotu Gregárkovy knihy. Jsou spíše námětem a skromnou inspirací k případnému pokračování autorova odborného zájmu o danou problematiku.

Co bych autorovi knihy (z formálního) hlediska vytknul spíše, jsou některé drobné nedostatky (např. špatně umístěný konec závorčky na s. 134; překlep „žádné entita“ na s. 72; absence položky „Hayek 1964“, zmíněné v poznámce č. 152 na s. 64 v seznamu použité literatury; „anarchokapitalismus“ na s. 128). Těmto bylo jistě možné se vyhnout o něco důkladnější redakcí textu. To, co považuji za mnohem zásadnější a plyne to patrně z autorova přesvědčení o správnosti takového postupu, jsou rozsáhlé, zejména anglické, citace z použité literatury. Objevují se hojně a opakovaně, nejčastěji v poznámkách pod čarou, a to na celé ploše knihy. Neustálé přechody z češtiny do angličtiny nejsou příliš čtenářsky přátelské a přerušují nepatřičným způsobem autorovo „vyprávění“, které se děje v češtině. Autor se také mohl vyhnout častému používání anglicismů, jako třeba slovům „incentiva“ nebo „deference“, jež působí v českém textu (zvláště s přihlédnutím na zajisté vhodnější existující synonyma) poněkud nevhodně, místy až směšně. Neobstála by věru potenciální námitka, že překladem by se ztratil jejich původní význam a vytratily by se patřičné filosofické nuance. Jisté zjednodušení by jistě prospělo některým komplikovaným formulacím, které vzhledem ke své stylistické skladbě poněkud znejasňují, nebo přinejmenším znesnadňují předání komunikovaného sdělení, jako např. věta: „*Model reprezentace suveréna obsahuje silný transcendentální (metafyzický) element – při-*

znaně fiktivní předpoklad homogenního subjektu majícího idealizovanou vůli“ (s. 108).

Přesto lze říct, že Gregárkův styl je v celé knize v dobrém slova smyslu angažovaný, mimořádně propracovaný, místy přímo minuciózně. Jeho text klade na čtenáře značné nároky a navzdory některým výše zmíněným pasážím ulehčujícím přehled v terminologii jej nelze doporučit pro ty, kteří v problematice nemají žádný přehled. Pro prvotní obeznávaní se s problematikou státní legitimacy a suverenity budou muset sáhnout po jiném typu literatury, a to spíše učebnicového charakteru. Kniha o státu, který stojí oběma nohama na zemi, je totiž textem pro již odborně znalou a zorientovanou čtenářskou obec. Byť se někdy graficky (např. množstvím „vytučněných“ částí a propedeutickým charakterem některých subkapitol) jeví na první pohled sama jako učebnice. Tato skutečnost může některé potenciální čtenáře a čtenářky trochu odrazovat od toho vzít knihu do rukou a začít se do ní, případně si ji vůbec zakoupit.

Už svým metodologickým přístupem z pozic filosofického anarchismu a neoklasické ekonomie autor implicitně předpokládá znalost určitých základních výchozích tezí a rovněž očekává, že se čtenář nebude bát některých směle formulovaných vývodů, případně vybočení z „mainstreamové“ politické a právní filosofie. Jedním z takových je například autorovo tvrzení, že současná demokratická politická kultura je charakterizována apelem na volební účast občana bez ohledu na to, co Gregárek nazývá „politickou gramotností“. Takovýto přístup vnímá jako problematický a kritizuje jej vzhledem k tomu, jaké politické důsledky z něj pro stát, jeho efektivitu a společenskou komunitu plynou. „*Nekvalitní politici a nekvalitní politická opatření nejsou zvoleni těmi, kdo nemají zájem o politiku a k volbám nechodí, nýbrž těmi, kdo se sice nezajímají o politiku natolik, aby disponovali adekvátní politickou gramotností, ale k volbám přesto přijdou,*“ konstatuje autor (s. 158). Takovéto tvrzení lze vnímat jako nepřímou kritiku participativních přístupů k demokracii zdůrazňujících intenzivní zapojení občanů do politických rozhodovacích procesů,

a to nejenom na úrovni voleb. Současně také vysvětluje, že i jím používaný pojem „politická (ne)gramotnost“ není rozhodně myšlen pejorativně: „*Že je někdo »politický neandertálec« z něj nedělá celkového neandertálce a politická negramotnost občana neimplikuje, že je hloupý*“ (s. 160).

Gregárkova další kritika směřuje k deliberativním a širěji pojatým „habermasovským“ diskurzivním modelům demokracie, které předpokládají otevřenost argumentům názorových oponentů a vzájemnou kultivovanou diskusi na fóru přesně ohraničeném pravidly. Kultivaci občana prostřednictvím takto pojaté deliberace nepovažuje za realistické, protože „*[t]ypickou reakcí na politickou výměnu názorů je, že oba účastníci z ní odcházejí ještě více utvrzeni ve svém původním názoru a s posíleným přesvědčením, že protistrana jsou naprostí idioti. Ať již je polarizace společnosti v současnosti skutečná, nebo zdánlivá [...], nezdá se jako příliš pravděpodobné, že politické fórum je místem, kde lze hledat uvolnění napětí a vzájemnou toleranci*“ (s. 168).

Jistě není možné na malé ploše recenze rozebrat úplně všechna témata obsažená v knize, proto jenom stručně zmiňme, že se autor ve svém uvažování nevyhýbá ani aktuálním problémům podkopávajícím legitimitu moderních demokracií západního typu, jimiž jsou například fenomén populismu či pokles důvěry v demokratické instituce. Matěj Gregárek konstatuje, že k poklesu sociologické legitimacy „*nastává v období, kdy jsou liberální demokracie ve většině socioekonomických ukazatelů vlastně velmi úspěšné*“ (s. 138), že v české společnosti se celková nespokojenost se stávajícím politickým systémem „*začíná projevat po vyprchání dojmu z podobně symbolických úspěchů – přechodu od komunismu po integraci do NATO a EU – a začíná se mluvit o všeobecném pocitu zklamání, přestože reálné opodstatnění tohoto pocitu lze jen stěží nalézt v socioekonomických ukazatelích*“ (s. 139). Nakonec autor také píše, že tento pocit trvajících „*akutní krize je systémově nebezpečný, protože vyvolává poptávku po radikální změně pod dojmem, že stejně není co ztratit a že hůře být nemůže – což je ve chvíli,*

kdy se máme až zázračně dobře, dojem velice riskantní“ (s. 178).

Tyto závěry jsou na první pohled líbivé a sugestivní. Jistě je částečně pravda, že se postupně vyčerpaly dosavadní symboly legitimacy současného liberálně-demokratického režimu a s nimi spojené společenské úspěchy: demokratická a ekonomická tranzice nebo začlenění se do euroatlantických struktur. Tato „*velká vyprávění*“ doznala svého konce. Avšak vyvolávat dojem téměř všeobecného společenského blahobytu a následně se podívat nad tím, proč občané nejsou spokojeni s politickým systémem, který je následně charakteristický krizí své legitimacy, je do jisté míry sebenaplňující se proroctví. Za situace dramatického zadlužení části české společnosti, kde se s exekucemi dle dostupných dat potýká více než 800 000 občanů, kde českému školství chybí ročně několik desítek miliard korun, kde hrozí v důsledku podfinancování krize sociálních služeb, nedaří se vymanit z nepříznivé hospodářské situace celé regiony, které se následně vylidňují, za léta negativní bilance státního rozpočtu, slabých nebo úplně chybějících investic do infrastruktury a stagnující digitalizace státní správy je údiv nad příčinami nedůvěry v demokratické instituce u části obyvatelstva nepatřičný. Toto už není politická ani právní teorie, toto je životní realita stovek tisíc občanů České republiky. Také ona má vliv na to, jak je politický systém vnímán a jak silná je legitimita takového státu.

Autor na jednom místě knihy glosuje, že když „*společenská vědci překračují hranice svých oborů, není radno jim věřit, že jdou jen na návštěvu*“ (s. 62). Matěj Gregárek, byť nám v knize nenabízí žádný „*autorský medailonek*“ s objasněním svého vzdělání, profesního působení a odborné profílce (ten si musí zájemce dohledat na internetu sám), se jistě nevydal do vod ekonomické, právní a politické teorie na pouhou návštěvu. Jeho erudovanost a místy zdravá provokativnost některých vyřčených tezí svědčí o vyzrálém autorovi, u něhož je patrné zaujetí objektem svého výzkumu a znalost problematiky. Navzdory některým výše zmíněným kritickým výtkám lze jeho knihu o symetric-

kých přístupech ke státní legitimitě doporučit, a to zejména těm, kteří už nějakou základní průpravou v tématech disponují a jsou schopni se ponořit do občas intelektuálně obtížnějších a jazykově komplikovanějších pasáží, které jsou nám v knize nabízeny.

Podobně zasvěcený ponor do zapeklitého právně a politicko-teoretického konceptu lidských práv nabízí i další z recenzovaných titulů. 29. svazek edice „Společnost“ nakladatelství Academia věnovaný tematice lidských práv editovaný doktorem Petrem Aghou z Ústavu státu a práva AV ČR a Právnické fakulty Univerzity Karlovy jako by volně navazoval na jiný titul z této ediční řady editovaný týměž akademikem s názvem *Budoucnost státu?* (Agha 2017). Objevit můžeme dokonce několik autorů, kteří přispěli do obou svazků (Jiří Příbáň, Michal Šejvl, Radek Buben). Výběr oslovených autorů a autorek je, samozřejmě, věcí editora. Tomu se v kolektivní monografii (či spíše sborníku) podařilo vytvořit různorodou směs v rozličných ideových i metodologických školách ukotvených odborníků a odbornic ze společenskovedních a humanitních oborů, jimiž jsou právo, politologie, sociologie či filosofie. Kniha opatřená editorským úvodem, anglickým shrnutím, popisky pracovního zařazení přispěvatelů a rejstříky (věcným a jmenným) nám ve čtrnácti přiměřeně dlouhých kapitolách nabízí dramatickou „jízdu“ po pomyslné housenkové dráze, jakou občas možná připomíná nejenom samotný diskurz (odborný i laický) o lidských právech, ale také i jeho dynamika a intenzita.

Jednotliví autoři a autorky, z nichž jsou tři ženy (Petra Gümplová, Zuzana Uhde, Zora Hešová) a jeden Slovák (Marek Káčer) předkládají různorodé pohledy na otázku lidských práv. Byť kniha není rozřazena do nějakých strukturovanějších celků zahrnujících vícero námětově a obsahově propojených kapitol, zdá se, že Petr Agha postupoval deduktivně a seřadil je tak, aby alespoň trochu a volně na sebe jednotlivé kapitoly navazovaly a my se tak mohli od abstraktního filosofického uvažování plynule přesunout k „aplikaci“ lidských práv na konkrétní oblasti, ať už se jedná o Latinskou Ameriku,

arabský svět, téma migrace nebo přírodních zdrojů.

Jak bylo výše uvedeno, autorský kolektiv představuje pestrý názorový pêle-mêle, kde někteří zjevně vycházejí převážně z přístupů kriticko-teoretické školy (např. Marek Hrubec nebo Zuzana Uhde), jiní afluji spíše k pravicovým, neoliberalním konceptům, což bylo patrné zejména v kapitole Miloslava Bednáře, kterou osobně považuji za největší zklamání celé knížky. Ne ani tak proto, z jakých ideových pozic byla psána (to je, nakonec, v akademickém světě zcela legitimní přístup), jako spíše z její povrchnosti a stranickosti (v angličtině bych asi použil poněkud adekvátnější výraz „*partisanship*“). Profesor Bednář je léta znám svými vyhraněnými postoji, a snad i proto bývá přizýván do akademických diskusí (či spoluautorství knih). Jednoduše proto, aby představoval „exotičtější“ a lehce vyvažující prvek v dominantním liberálním sociálněvědním diskursu. Pokud jeho participace na knize byla myšlena v tomto smyslu, nezbyvá než konstatovat, že tento záměr se editorovi povedl. A povedlo se mu i jiné: demaskovat Bednářovy metodologické nedostatky a jeho zoufalé zaostávání za poznatky a výsledky aktuálních a nejnovějších debat v oblasti lidských práv.

Abych ale nebyl pouze přibližný a, jak se říká, neklouzal po povrchu, uvedu, že už na počátku jeho kapitoly věnované lidským právům v Evropské unii nalezneme to, co může připomínat spíše excerpta z volebních programů některých velmi vyhraněných politických stran než vědecký text. Fakt, že „ideologie multikulturalismu“ – jak ji pojmenovává (s. 99) – je hlavním cílem jeho ataků snad nikoho nepřekvapí. Mnohem problematičtější jsou jeho tvrzení, která se jeví jako nepřilíš argumentačně podložená, jako například, že v Chartě základních práv EU jsou předřazeny práva sociálně-ekonomická před elementárními občanskými a lidskými právy (srov. s. 101, 103). Pouští se také přitom, ale jenom zlehka, do polemiky o tom, zda lze tzv. práva 2. a 3. generace vůbec považovat za práva v pravém slova smyslu (srov. s. 104). Slova přímo jakoby vypadnuvší z konspirativního narativu dezinforma-

mačních webů o tom, že existuje „*záměrné podněcování zejména muslimské migrace do Evropy s cílem zničit evropskou demokratickou civilizaci*“ (s. 105) by mohla být jakýmsi důstojným zakončením mého stručného popisu této po obsahové stránce tristní kapitoly. Pokud bylo editorovým záměrem nejenom „opepřit“ jím sestavenou monografii o neotřelé názory, ale také „historicky znemožnit“ původce těchto názorů, pak se mu to po zásluze povedlo.

Naštěstí ale zbytek knihy vykazuje rysy ryziho poučeného a fundovaného vyprávění, které zajisté potěší různé skupiny čtenářů a čtenářek. Tak například je velmi atraktivní výklad Jiřího Přibáně z oblasti sociologie práva o legalitě a hodnotové legitimitě. Svou erudovaností ale (na rozdíl od převážně plochého a hodnotnější intelektuální polemiku nevzbuzujícího Bednáře) provokuje i k některým hlubším zamyšlením. Takovým je třeba Přibánovo tvrzení, že „*[v]zrůstající deficit legitimacy státu [...] je spojen s deficitem legitimacy nově konstituovaných nadnárodních a transnacionálních organizací a jejich normativních režimů, které sice mohou reagovat na evropské či globální krize vládnutí, avšak nedokážou fungovat jako replika legitimacy státu stojící na demokratických hodnotách nebo občanských právech a svobodách*“ (s. 146). Otázkou však je, zda tyto organizace a jejich režimy skutečně aspirují stát se takovouto „replikou“ a jestli by jí i musely z nějakého důvodu být. Mají opravdu nadnárodní organizace fungovat jako kvazistáty, byť k tomu nedisponují dostatečnými kapacitami, nedosahují (a asi ani nikdy nebudou dosahovat) státní míry legitimacy a mezinárodního společenství tomu není nakloněno (alespoň pro tuto chvíli a v aktuálním nastavení světového politického systému přinejmenším v euroatlantickém prostoru díky „změně stylu“ americké zahraniční politiky, kde dochází k odklonu od mezistátní kooperace a cílenému materiálnímu i symbolickému oslabování významu, smyslu a efektivnosti mezinárodních institucí, jimiž jsou zejména NATO a EU)? Nepřibližují se dnes k tomuto „modelu repliky státu“ svým charakterem a vahou spíše globálně působící

společnosti transnacionální povahy, jako třeba Google, Facebook nebo Amazon?

V pozitivním smyslu za provokující a intelektuálně podnětnou považují kromě jiných též kapitolu, jejímž autorem je Michael Hauser. Ten nám v intencích nejlepších tradic postmoderního politického myšlení (Badiou, Balibar, Žižek) předkládá závažné teze o využití konceptu lidských práv v zahraničněpolitických strategiích států, zejména velmocí, ale také v rámci české diplomatické tradice tak, jak ji onehdy vahou své autority a mezinárodní prestiže nastavil prezident Václav Havel. Domnívá se, že „humanitarismus“, tedy „moralizování“ v zahraniční politice a rétorické účelové využívání narativu lidských práv ve velmocenské politice otevřeně ústící v „humanitární intervence“ a šíření západního lidskoprávního modelu zbraní, představuje „*historický regres. Velmocenská politika se už nemusí obhajovat před tribunálem mezinárodního společenství OSN a autoritativně překračuje mezinárodní právo, především právo na státní suverenitu, neboť její mandát k vojenskému zásahu je etický*“ (s. 128). Takto, dodává Hauser, byla připravena půda „*pro islámský fundamentalismus tím, že zápas se zlem nadřadil mezinárodnímu právu a umožnil etickou legitimizaci násilí*“ (s. 129). Důsledkem a výsledkem této moralizace je podle něj „*politický nástup náboženského fundamentalismu, který využívá odcizení lidských práv vyvolané humanitárními intervencemi a napodobuje moralizaci zahraniční politiky Západu tím, že ospravedlňuje své počínání eticky jako boj se zlem*“ (s. 134).

Dalo by se takto v oceňování i zdravém polemizování pokračovat nepochybně i u dalších kapitol, z nichž některé (jako například ta, kterou napsal Pavel Dufek) nabízí vpravdě famózní vhled do současné akademické, zvláště filosofické debaty, vycházejí ze spisů soudobých „moderních klasiků“ myšlení o lidských právech. Omezený rozsah jedné recenzní eseje ale neumožňuje pokrýt všechny tyto nuance, a proto pouze s radostí doporučím knihu jako celek k přečtení. Otevřeně přiznávám, že ne všechny kapitoly byly pro mě stejným způ-

sobem zajímavé. To však nechť potenciálního zájemce nijak neodradí od koupi tohoto recenzovaného titulu, který nabízí vskutku nevšední úvahy.

Na závěr bych vůči monografii přece jenom formuloval jednu výraznější kritickou poznámku, totiž tu, že v plejádě odborného zaměření autorského kolektivu mi schází teologická perspektiva, která by pro knihu byla jistě obohacením. Do jisté míry se tento deficit usiluje vykrýt Jiří Baroš se svým dobrým (a srozumitelně interpretovaným) přehledem křesťanské přirozenoprávní tradice reprezentované zejména sv. Tomášem Akvinským (a jeho komunitaristickými následovníky, především A. MacIntyrem). V jeho stati o „morální tradici a lidské důstojnosti“ však tyto myšlenkové odkazy nacházíme převážně v útržkovité podobě, což je v kontextu celé jeho 2. kapitoly pochopitelné. Mám za to, že (katolická i protestantská) teologická rovina by pro hlubší a zejména komplexnější pochopení a uchopení otázky lidských práv v aktuálním myšlení byla nápomocna. Nezbývá mi než věřit a doufat, že potenciální další svazek editovaný Petrem Aghou přinese nejenom nové autory a autorky, jejich neotřelé a dobře argumentované přístupy, ale také i nové vrstvy, roviny a perspektivy. Zřejmě to bude pro odbornou a zainteresovanou českou (a snad i slovenskou) čtenářskou obec přínosem i radostným potěšením.

Bibliografie

Agha, P. (ed.). 2017. *Budoucnost státu?* Praha: Academia.

Belling, V. 2014. *Zrození suveréna. Pojem suverenity a jeho kritika v moderní politické a právní filosofii.* Brno: CDK.

Belling, V. 2018. *Smrt suveréna? Eroze státnosti a krize suverenity v éře postnacionálního vládnutí.* Brno: CDK.

Čaplánová, A. a kol. 2011. *Teória verejnej voľby.* Bratislava: Ekonóm.

Drulák, P. 2005. „Diskuze: Úskalí veřejné volby Polemika ke stati Marka Loužka: Dokáže teorie veřejné volby vysvětlit rozšiřování Evropské unie?“ *Mezinárodní vztahy* 40 (3): 112–118.

Karlas, J. 2006. „Úloha teorie veřejné volby v mezinárodních vztazích a v evropských studiích.“ *Mezinárodní vztahy* 41 (Special Issue): 62–71.

Loužek, M. 2004. *Rozšiřování EU z pohledu teorie veřejné volby.* Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky.

Loužek, M. 2005. „Dokáže teorie veřejné volby vysvětlit rozšiřování Evropské unie?“ *Mezinárodní vztahy* 40 (2): 5–23.

Mikušová-Meričková, B. 2013. „Testovanie platnosti teórie čierneho pasažiera.“ *Scientific papers of the University of Pardubice. Series D, Faculty of Economics and Administration* 26 (1): 79–90.

Marián Sekerák

Vysoká škola regionálního rozvoje
a Bankovní institut – AMBIS, a. s.
marian.sekerak@ambis.cz